

Микола Лисенко¹⁾.

Кого зійшлись ми усі згадати в цьому величному залі? Незабутнього Микола Віт. Лисенка, великого артиста композитора, який ще так недавно чарував нам душу єдиним дотиком ніжних рук до клавіатури, який захоплював нас творчою силою свого натхнення. Він утворив у нас на Україні той чарівний романс, ті музикальні поеми, в яких так правдиво відбилась майже уся поезія нашого великого Кабзаря. Мик. Віт. знаходив в своїй творчій душі ті згукки, що так яскраво виявляли і тугу розбитого смутком серця—„Ой одна я одна“, „Минають дні, минають ночі“, і жаль могутньої козачої душі—„Ой нема, нема вітру з України“, і безупинну радість молодого життя—„Ой надіну, мамо, намісто“ або „Продавала бублики на базар“. Різноманітний настрій відбився в багатій композиції Лисенка, і те, що залишив він нам, то є коштовна національна скарбниця, з якої ще довгий час ми будемо вивчатися музичною насолодою; ця спадщина є справді мистецький скарб, випещений чистою ясною душею великого артиста і виявлений в формах народньої пісні. Велика роль артиста—серед буденного життя під грюкіт щоденного клопіту—вривається артистична творча сила і од разу освітілось сіре життя, перевертає одноманітний будень на величне свято, і обуреній життєвим клопітом душі розсвітає світлі безмежні обрії, гріє серце палкою ласкою. Серед різних форм мистецтва музика має особливе значіння: з одного боку це є найінтимніша мистецька форма, яка проймає душу тонкими відтінками почуття, яка краще слова виявляє різноманітні почуття людського серця; з другого боку, музика є найбільш демократична форма мистецтва, яке захоплює народні маси, яке розвивується разом з розвитком найвищих ідеалів людности, іде в супроводі величних подій історичного життя, в супроводі розвитку релігійних ідеалів. В згоді з цим музика розвивується у кожного народу з особистими національними музикальними формами і виразами. Для цього варто пригадати яку небудь музикальну фразу з національної російської опери „Жизнь за царя“, напр., Антоїди „В поле ясное гляжу“ або Сусанина—„Не настала пора“, і поставити обік музикальні фрази з „Різдвяної Ночі“—Одарки „Ой піду я в ліс по сунці“ або фразу Пацюка—„Ні, не зальеш ти, старий Пацюче, медом лиха“, щоб почути глибоку ріжницю національної психології і неможливість дати протилежні фрази Сусанину—Пацюкову, а Одарці—Антонинину, хоч вони обидві молоді селянки. Лисенко з дитячого віку був прийнятий народними українськими мелодіями, і ледве він пройшов вищу музичну школу в Лейпцігу, його творчі сили прямують до найкращого народнього поета, до Шевченка, і знаходять відповідні вирази, щоб музикально вимальовувати ту саму Україну, яка так гарно була вимальована в „Кобзарі“ Шевченка. В перших найкращих творах Лисенка не виявилися ні вплив німецьких композиторів Шуберта, Шумана, ні чужа поезія ані російська ані німецька. В серці молодого українського композитора занадто голосно згучали рідні пісні і на їх тлі визначалися і рідні виливи життя рідного народу і картини рідного краю:

¹⁾ Промова С. Ф. Русової на концерті, присвяченому пам'яті М. В. Лисенка.

Дніпро з його сагами, садок вишневий і зозуля в гаю, і Берестецьке поле, і стогін полонян. І слова Шевченка повні змісту в звуках Лисенка; мелодії стають такими доступними розумінню широких мас своєю народністю, своїми рідними музикальними формами. В деяких творах Шевченка з більш широким, світовим змістом, як напр., „Гус“, „Минають дні“, музика Лисенка приймає теж більш світовий характер, одходячи від простоти народних форм до складних гармоній нової музики. Але яву б temu не полюбив би Лисенко, в його душі завше знаходились цілком відповідні музикальні вирази. Тим то і справедливі слова одного з найкращих виконавців Лисенковських творів—О. О. Русова, що недалекий той час, коли артисти і артистки для навчання виразної експресії будуть вчитися на „Плачу Ярославни“, або „У тієї Катерини“, і знаходиться в них указівки оригінальної обробки вокальних п'єс. Багато, щоб скоріше настав той час, коли навчителі співу візьмуться за уважливий дослід Лисенковських творів і даватимуть їх учням для розвитку технічних прекрасних засобів, для виразу різноманітних сердечних рухів від найніжніших до найвеличніших.

Велике завдання національного композитора: він працює не тільки для свого власного захоплення—він виявляє одну з найважливіших національних рис свого народу, його музикальну індивідуальність, в діяльності Лисенка з'єднувалися і музикальна творчість і етнографічне знайомство з своїм народом і розуміння його психологічної вдачі. Але скільки перешкод стояло завше на шляху його роботи, як мало життя тогочасної України сприяло розвитку національного мистецтва! Страшні ті часи для усякого народу, коли його мистецька творчість не може вільно себе виявляти і нема страшніш того злочинства, як перешкоджати народові виявляти і розвивувати свої мистецькі творчі сили, нема гіршої недолі для людини, коли умови персонального і громадського життя не дають їй розвинути свою мистецьку творчість. Микола Витальевич усе життя своє страждав від загальних утисків, які спалися на його рідний народ і які страшенно відбивалися і на його персональній долі. Такі умови життя багатьох артистів доводили до позлоблення, до роспачу, до занедбання свого артистичного хисту. Не така була вдача М. В., в його душі не було ненависти, там світилася глибока гаряча віра в могутні сили українського народу—їх не можуть знищити ніякі зовнішні переслідування. А свої власні перешкоди М. В. переживав з шляхетною витриманістю, він жив одним життям з своєю країною, з своїм народом, і це робило з нього не тільки безсмертного—артиста, а й славетного громадянина. Рідко коли ці два настрої, ці два напрямки думок еднаються в представниках мистецтва—звичайно, служення красі, інтереси мистецтва захоплюють людину цілком, ставлять перед артистом такі великі принади, що вони одхиляються від усього иншого і лише живуть мистецькими вражіннями, завданнями свого мистецтва. Не таким був наш високошанований музикант—Лисенко: він усе життя був проиятий активним коханням до рідного краю—Україна була тією Музою, яка керувала, направляла і його творчість і його життя, вона світилася в його творах, їй приносив він на алтарь свої найкращі сили. М. В. належав до того видатного українського гуртка, який виховався в період 60-х років, коли найкраще розвинулись в нас ідеї визволення народних мас, як з ланцюгів соціальної недолі—кріпацтва—так і з пазурів культурного занепаду і темноти. З цього гуртка вийшли наші найкращі діячі—вчені, письменники, політичні

діячі Антонович, Чубинський, Драгоманов. Цей гурток заклав той національно-демократичний ґрунт, на якому далі і будувалася уся культурно-соціальна робота для відродження України. Лисенко усе життя своє працював в такому ж напрямку, його студії народної музики яскраво виявили йому творчу силу рідного йому народу, наповнили чулу душу його безмежною ласкою до цього народу і живучою вірою в його майбутнє відродження, ця віра його зоставалася непохитною в часи самого грубого насильства Московського уряду, коли на концертах народні пісні українські мусіли виконуватися на французькій мові („Дощик, дощик капає дрібненько“), так само, як і найсильніші твори самого Лисенка „Мені однаково чи буду я жити“... Ясне серце М. В. не знало зневіря, не знало зради. В часи, коли налякане українське громадянство роспорошувалося, ухиляючись від усякого об'єднання, зрікаючись ніколи і найкращих своїх друзів, певних діячів українського руху—Лисенко зоставався непорушно одним, одвертим, відповідальним перед урядом оборонцем українських справ.

Невеличка квартира М. В. була завше тим живим осередком, де купчилися свідомі українці, де підготовлялися усі виступи українського громадянства на оборону своєї культури, де йшла організаційна праця для об'єднання українців. Славетні хори М. В. були тією високою школою патріотизму, в якій не один українець знайшов свою свідомість, зрозумів свої обов'язки перед рідним народом. М. В. не рахував ніколи свого часу, коли мова йшла про яку-небудь українську наукову або громадську працю. Він приймав участь і в складанні „Словаря української мови“, він був членом „Просвіти“ і першим головою 1-го Українського Національного Клубу. Чимало праці, поклав він на організацію клубу, на постійну боротьбу з перешкодами від уряду. Зібравшись тут, щоб згадати нашого славетного музиканта ми з особливою увагою зупиняємось на великому значінню громадської праці М. В., нашого великого Артиста—громадянина. Ми маємо певну віру, що близький той день, коли об'єднана самостійна Україна спільними зусиллями поставить йому величний непохитний пам'ятник, як великому Кобзареві і Громадянинові, що своїми музикальними творами виховував в неї чисте почуття безмірної краси національної музики і віру в неї, що народ, який утворив такі думи, таку пісню, ввійде сміло і вільно в сім'ю культурних народів усього світу і принесе їх мистецтву свою незалежну творчу думку, свої національні форми для вияву краси. Слава безсмертному національному українському композиторові М. В. Лисенкові!

С. Русова.

Кілька слів з приводу „Найголовніших правил українського правопису, ухвалених Правописною Комісією при Міністерстві Освіти 24 травня 1918 р. в м. Києві“¹⁾.

Той факт, що була улаштована Комісія для розгляду такого поважного питання, як правила правопису, і те, що зроблено цією Комісією, ми вітаємо. Потреба утворити якийсь більш-менш одноманітний правопис

¹⁾ Див. „В. У. Ш.“ за 1917—18 р. № 10.